

VOJNE ODORE U ORUŽANIM SNAGAMA REPUBLIKE HRVATSKE

Nikolić, Andrea

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:808647>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-24**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Veleučilište u Karlovcu

Odjel sigurnosti i zaštite

Specijalistički diplomski stručni studij sigurnosti i zaštite

Andrea Nikolić

**VOJNE ODORE U ORUŽANIM SNAGAMA
REPUBLIKE HVATSKE**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2023.

Karlovac University of Applied Sciences

Safety and Protection Department

Professional graduate study of Safety and Protection

Andrea Nikolić

**MILITARY UNIFORMS IN THE ARMED
FORCES OF THE REPUBLIC OF CROATIA**

FINAL PAPER

Karlovac, 2023.

Veleučilište u Karlovcu

Odjel Sigurnosti i zaštite

Specijalistički diplomski stručni studij sigurnosti i zaštite

Andrea Nikolić

**VOJNE ODORE U ORUŽANIM SNAGAMA
REPUBLIKE HRVATSKE**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

Dr. sc. Snježana Kirin, prof. v.š.

Karlovac, 2023.

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
KARLOVAC UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Trg J.J.Strossmayera 9
HR-47000, Karlovac, Croatia
Tel. +385 - (0)47 - 843 - 510
Fax. +385 - (0)47 - 843 - 579

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU

Stručni / specijalistički studij

Usmjerenje: Specijalistički diplomski stručni studij sigurnosti i zaštite

Karlovac, siječanj 2023.

ZADATAK ZAVRŠNOG RADA

Student: Andrea Nikolić

Matični broj: 0420418033

Naslov: Vojne odore u Oružanim snagama Republike Hrvatske

Opis zadatka:

Predmet rada je opisati vojne odore u OS RH, objasniti njihov povijesni nastanak, definirati odrednice njihove kvalitete te predstaviti načine i prigode njihovog nošenja. Cilj rada je ukazati na pravilno nošenje i upotrebu vojnih odora u skladu s važećim propisima te ukazati na specifičnosti vojnih odora. U radu se koristi razna vojno-stručna literatura te zakoni i pravilnici koji propisuju i nalažu pravilno nošenje vojne odore.

Zadatak zadan:

Rok predaje rada:

Predviđeni datum obrane:

Prosinac, 2022.

Veljača, 2023.

Veljača 2023.

Mentor:

Dr. sc. Snježana Kirin, prof. v.š.

Predsjednik Ispitnog povjerenstva:

Lidija Jakšić, mag. ing. cheming., pred.

PREDGOVOR

Izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno, koristeći pritom znanje stečeno tijekom studija te literaturu koja je citirana i navedena u popisu literature. Zahvaljujem se profesorima na prenesenom znanju te mentorici, dr. sc. Snježani Kirin, prof. v. š. na strpljenju, utrošenom vremenu i savjetima tijekom pisanja završnog rada. Posebnu zahvalu upućujem svojoj obitelji i zaručniku Tinu koji su mi bili velika podrška tijekom studiranja.

Andrea Nikolić

SAŽETAK

Završni rad predstavlja vojne odore u Oružanim snagama Republike Hrvatske te objašnjava početak njihove primjene i povijesni nastanak te njihov razvoj. Rad prikazuje odrednice kvalitete suvremenih vojnih odora koje Ministarstvo obrane RH nabavlja, a koje u obzir uzimaju udobnost, izradu od sintetičkih materijala, mogućnost prikrivanja, produljeni rok, upotrebe za zaštitu od klimatskih uvjeta. Također, u radu su navedene norme ISO 9001, ISO 14001 i STANAG 4107 koje u svom poslovanju primjenjuje većina domaćih tvrtki koje izrađuju vojne odore za potrebe oružanih snaga. Predstavljene su prikrivne, službene i svečane odore, a opisano je nošenje svih dijelova pojedinih kompleta vojnih odora. U radu se navode i uvjeti i načini nošenja vojnih odora koji su propisani i čine važan element vojne stege.

Ključne riječi: vojna odora, ISO 9001, ISO 14001, STANAG 4107, prikrivna odora, službena odora, svečana odora

SUMMARY

In this thesis the author presents military uniforms in the Armed Forces of the Republic of Croatia and explains the beginning of their use and their historical origin and development. The final paper shows the features of the quality of modern military uniforms which the Ministry of Defense of the Republic of Croatia acquire and those features are comfort, production from synthetic materials, the possibility of concealment, extended life, use for protection against climatic conditions. Also, in the final paper, the standards ISO 9001, ISO 14001 and STANAG 4107 are described and applied in the business by the domestic companies that make military uniforms for the needs of the armed forces. Combat, official and ceremonial uniforms are presented and the wearing of all parts of individual sets of military uniforms are described. The final paper also states the conditions and ways of wearing military uniforms that are prescribed and constitute an important element of military discipline.

Key words: military uniform, ISO 9001, ISO 14001, STANAG 4107, combat uniform, official uniform, ceremonial uniform

SADRŽAJ

ZADATAK ZAVRŠNOG RADA	I
PREDGOVOR	II
SAŽETAK	III
SUMMARY	IV
SADRŽAJ	V
1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. NASTANAK VOJNIH ODORA	2
3. POVIJESNI NASTANAK ODORA U OS RH	4
3.1. Prve odore Oružanih snaga Republike Hrvatske	6
3.1.1. Prve službene odore Oružanih snaga Republike Hrvatske	8
3.1.2. Odore Hrvatske ratne mornarice	9
3.1.3. Odore Hrvatske kopnene vojske	11
3.1.4. Odore Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Protuzračne obrane RH.....	12
4. ODREDNICE KVALITETE SUVREMENIH VOJNIH ODORA OS RH.....	15
4.1. ISO 9001	17
4.2. ISO 14001	18
4.3. STANAG 4107	19
5. SUVREMENE VOJNE ODORE U OS RH	22
5.1. Prikrivna odora.....	22
5.1.1. Nošenje vojnih oznaka i znački na prikrivnoj odori	23

5.1.1.1.	Zastava Republike Hrvatske	23
5.1.1.2.	Oznaka oružanih snaga	23
5.1.1.3.	Oznaka čina.....	24
5.1.1.4.	Vrpca s prezimenom	24
5.1.1.5.	Oznaka ustrojstvene jedinice	25
5.1.1.6.	Oznaka najviše završene razine vojne izobrazbe.....	25
5.1.1.7.	Oznake vojnih zvanja i vještina	26
5.1.1.8.	Umanjenice znakova gardijskih brigada iz Domovinskog rata i oznaka s natpisom “VETERAN OSRH”	26
5.1.2.	Nošenje dijelova prikrivne odore.....	28
5.1.2.1.	Kapa	28
5.1.2.2.	Beretka	29
5.1.2.3.	Šešir.....	29
5.1.2.4.	Vunena kapa.....	30
5.1.2.5.	Potkapa.....	30
5.1.2.6.	Košulja	31
5.1.2.7.	Jakna	32
5.1.2.8.	Hlače	32
5.1.2.9.	Vojničke čizme	33
5.1.2.10.	Vesta	33
5.1.2.11.	Majica kratkih rukava	34
5.1.2.12.	Remen za hlače	34
5.1.2.13.	Odjelo za ekstremne klimatske uvjete	35
5.1.2.14.	Opasač.....	35
5.1.2.15.	Odjeća u funkciji prikrivne odore	36

5.1.2.16.	Kratke hlače, mornarska majica i cipele za posade brodova	36
5.2.	Službena odora.....	37
5.2.1.	Službena odora tipa A.....	38
5.2.2.	Službena odora tipa B.....	40
5.2.3.	Službena odora tipa C.....	42
5.2.3.1.	Kapa	42
5.2.3.2.	Šešir.....	42
5.2.3.3.	Kapa lađica.....	43
5.2.3.4.	Kratki kaput	43
5.2.3.5.	Košulja dugih rukava	43
5.2.3.6.	Košulja kratkih rukava.....	44
5.2.3.7.	Hlače	44
5.2.3.8.	Remen	44
5.2.3.9.	Suknja	44
5.2.3.10.	Cipele	44
5.2.3.11.	Kratka jakna.....	45
5.2.3.12.	Zimska jakna.....	45
5.2.3.13.	Vesta	45
5.2.3.14.	Kišna kabanica.....	45
5.2.3.15.	Remen s uprtačem.....	45
5.3.	Svečana odora	46
5.3.1.	Svečane odore HKoV	47
5.3.2.	Svečane odore HRZ	47
5.3.3.	Svečane odore HRM.....	48
6.	ZAKLJUČAK.....	50

7.	LITERATURA	51
7.1.	STRUČNE KNJIGE	51
7.2.	ČLANCI IZ ČASOPISA.....	51
7.3.	INTERNETSKE STRANICE.....	52
8.	PRILOZI	53
8.1.	POPIS SLIKA.....	53
8.2.	POPIS SHEMA.....	54

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet cjelokupnog rada i istraživanja su vojne odore u Oružanim snagama Republike Hrvatske, njihov povijesni nastanak, odrednice kvalitete te način i prigoda nošenja suvremenih vojnih odora. Cilj rada je predstavljanje upotrebe vojnih odora na pravilan način kao jednog od elemenata vojne stege i objašnjavanje nastanka vojnih odora u OSRH.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Podaci u radu prikupljeni su iz razne stručne literature iz područja vojnih znanosti, zakona, pravilnika i uputa te iz raznih znanstvenih članaka i s internetskih stranica. Prilikom izrade rada korištene su metode deskripcije, analize i sinteze.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Završni rad sastoji se od šest glavnih dijelova. U uvodnom dijelu izlaže se problematika, ciljevi i struktura rada. Drugi dio navodi općeniti nastanak vojnih odora u svijetu, a treći dio pojašnjava povijesni nastanak vojnih odora u Republici Hrvatskoj. U četvrtom dijelu navode se odrednice kvalitete suvremenih vojnih odora te se objašnjavaju korištene norme ISO 9001, ISO 14001 i STANAG 4107. Peti dio predstavlja suvremene vrste vojnih odora koje se koriste u Oružanim snagama Republike Hrvatske. U završnom, zaključnom dijelu, iznose se sve relevantne informacije i zaključni stavovi.

2. NASTANAK VOJNIH ODORA

Oružane snage Republike Hrvatske prepoznatljive su u svijetu po svojim vojnim odorama. Vojne odore¹ su tijekom povijesti služile za zaštitu, raspoznavanje i podizanje morala, a ono što ih karakterizira i u današnje vrijeme je njezina praktičnost i psihološka upotreba. Važnost vojne odore za vojnike i ratnike poznavali su već mnogi stari narodi poput Asiraca, Grka, Egipćana i Rimljana.

Slika 1. Križari

Izvor: Magazin vojne povijesti, <https://vojnepovijest.vecernji.hr/> (06.01.2023.)

Tijekom srednjeg vijeka križari su kao preteču suvremenih odora nosili bijeli haljetak s crvenim križem. Feudalne vojske nosile su na odjeći, oklopmima i oružju heraldičke ambleme i boje svojih gospodara kako bi se međusobno razlikovali u odnosu na protivničku stranu. U vrijeme Luja XI.² i Franje I.³ vojnici su bili prisiljeni nositi odjeću u propisanoj boji

¹ Vojna odora je vanjsko obilježje pripadnosti Oružanim snagama, ima zaštitnu funkciju pri obavljanju vojnih zadaća i jedan je od elemenata vojne stega. Vojna stega podrazumijeva točno, potpuno i pravodobno obavljanje vojne službe, odnosno obveza i zadaća u oružanim snagama Republike Hrvatske te poštivanje pravila i načela ponašanja u vojnoj službi i izvan nje. Izvor: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/> (26.12.2022.)

² Luj XI., francuski kralj. Sin kralja Karla VII. iz vladarske kuće Valois. Vladao je od 1461. Porazio je francusku ligu velikaša (1465.) te uspio vladati Burgundijom, Pikardijom i dr. Prošio je kraljevsku vlast na područje Provanse, Anjou i Maine. Izvor: <https://proleksis.lzmk.hr/35234/> (26.12.2022.)

³ Franjo I., austrijski i rimsko-njemački car. Naslijedivši oca Leopolda II. (1792), kao Franjo II. vladao Svetim Rimskim Carstvom Njemačke Narodnosti (koje je sam ukinuo 1806. kako titula ne bi pripala Napoleonu I.), a nakon poraza u ratu s Napoleonom od 1804. prenio je carsku titulu na Austriju i vladao kao car Franjo I. Zajedno s ministrom Metternichom (1809–48) isticao se kao protivnik svake političke promjene i kao čuvar načela legitimiteta i

koju je određivao i nabavljao njihov kapetan ili pukovnik. Luj XIII. imao je ideju o stvaranju jedinstvenih vojnih odora za pojedine rodove vojske, no tek za vrijeme Luja XIV.⁴ nova redovita stajaća vojska dobila je obvezne uniforme koje je financirala država. Stoga, po uzoru na francuske odore i druge europske zemlje su prihvatile slične odore, a francuski termin “uniforme” proširio se i u ostale europske zemlje. U samim počecima kreiranja vojne odore, časnike su se odore razlikovale od vojničkih po kvaliteti materijala i ukrasnim elementima (gajtani, ešarapa, epolete), ovisno o činu. Tadašnje vojne odore su predstavljale odraz vremena u kojem su nastale, a isticale su naslijeđene dijelove viteške opreme (kacige, epolete ukrase) te elemente narodne nošnje. U 18. i 19. st. prevladavaju uniforme koje su bile slikovitije, u jarkim bojama, s mnoštvom sjajnih dugmeta i gajtanima te vrlo nepraktičnim kapama.

Suvremeni načini ratovanja podrazumijevaju pojednostavljene odore bez suvišnih ukrasa. Boje u kojima se odore izrađuju prilagođene su krajoliku kako bi se što uspješnije trupe kamuflirale tj. stopile s okolišem. Stoga najzastupljenije boje odora su zelenkasta, žućkasta, smečkasta i sivkasta. Poučeni velikim gubitcima u Burskom ratu, Britanci su prvi zamijenili šarene, upečatljive odore i započeli s upotrebom čeličnih kaciga, a tijekom I. svjetskog rata slijedile su ih i ostale zemlje. Uz promjenu boje i oznake činova, rodova, služba i specijalnosti, odore postaju neupadljive, a razlika između časničkih i vojničkih odora gotovo da i nema. U II. Svjetskom ratu pojavljuju se maskirne odore, u glavnom kod izviđačkih, specijalnih i padobranskih postrojbi. Nakon završetka II. Svjetskog rata maskirna ratna odora uvodi se u gotovo sve oružane snage svijeta.

monarhijskog apsolutizma. Nakon pada Napoleona I. jedan od stupova Svete alijanse. Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/> (26.12.2022.)

⁴ Luj XIV., poznatiji kao Luj Veliki ili Kralj Sunce, bio je francuski kralj od 1643. g. iz dinastije Bourbon, a vladao je do 1715. g. Tijekom njegove vladavine, Francuska je bila vodeća europska sila i borila se u tri velika rata. Poznat je po uvođenju vojnih reformi. Izvor: <https://hr.izzi.digital> (26.12.2022.)

3. POVIJESNI NASTANAK ODORA U OS RH

Hrvatske vojne odore, kao i odore u ostalim zemljama, mijenjale su svoje izgled i dizajn tijekom stoljeća te nisu uvijek bile jednolike. Vrlo često su se nosile narodne nošnje s dodacima vojnih obilježja ili vojne odore drugih vojski. Stoga su u srednjem vijeku odore hrvatskih vojnika ukazivale na pripadnost feudalnim vlastelinima, noseći njihove grbove na odjeći i štitovima te na rukavima, nogavicama i plaštevima iskrojenima iz tkanine u boji karakterističnoj za vlastelina. Tijekom rata s Osmanskim Carstvom (1493.-1593.g.) hrvatske plemićke odore sastojale su se od kaputa s razrezanim rukavima ukrašenih vrpčama, kabanice, kape s istaknutim odlikovanjima, pancira, oklopa, čizama i kacige. U 15. stoljeću s pojavom manufakturne proizvodnje, započela je proizvodnja prvih pješćkih vojnih odora. Hrvatski su vojnici, kao najamnici, sudjelovali u Tridesetogodišnjem ratu (1618.-1648.g.), a karakterizirale su ih vojne odore modre boje te kabanice i hlače crvene boje. U Tridesetogodišnjem ratu sudjelovali su i laki konjanici, husari⁵, služeći u austrijskoj vojsci, a bili su odjeveni u narodne nošnje. Poznati pod općim nazivom „Cravates (Croates)“, hrvatski vojnici bili su prepoznatljivi po kravatama⁶ tj. rupcima koje su nosili oko vrata. Trenkovi paduri⁷ bili su odjeveni u odore slične osmanlijskim, u crvene kabanice s kapuljačama, krznene prsluke, a ispod prsluka nosili su crvene muške preklopne prsluke te su oko vrata vezali crvene marame⁸. Regularni pripadnici krajiških vojnih pukovnija od 1806.g. nosili su odore skrojene od tamnosmeđeg sukna i vunenasoga pusta, a odore vojnika habsburškog pješćštva bile su većinom bijele boje. Maršal Marmont je 1810. g. ustrojio šest hrvatskih pukovnija čiji su vojnici nosili plave odore s bijelim prslukom i bijelom dugmadi. Za vrijeme revolucionarnih zbivanja u Europi tijekom 19. stoljeća, odore hrvatskih krajiških vojnika bile su egzotične u odnosu na odore ostalih europskih vojnika. Posebno se isticala tzv. hrvatska kapa „Croatenmütze“. Neregularna vojska toga vremena bila je odjevena u narodnu nošnju kraja iz kojega je potjecala.

⁵ Pojavili su se u drugoj polovici 14. i u 15. stoljeću u južnoj Mađarskoj i u Hrvatskoj na graničnom području s Osmanlijama.

⁶ Kao sastavni dio vojne odore, u obliku široke vratne marame, uveli su je vojnici hrvatske regimente francuskog kralja Luja XIV. Upravo je tada preinakom hrvatskog imena „Cravates, Croates“ što znači „Hrvati“, bila izvedena francuska riječ „cravate“

⁷ Vojna postrojba koju je 1741. g. osnovao barun Franjo Trenk na području požeškog kraja.

⁸ Zlatna Slavonija, Turistička zajednica Požeško-slavonske županije, <https://visitslavonia.hr/zanimljivosti/barun-franjo-trenk/> (13.01.2023.)

Pripadnici hrvatsko-slavonske ulanske pukovnije, sredinom 19. st., u vrijeme Habsburške Monarhije, nosili su plave dolame s crvenim obrubima i crvene hlače širokoga kroja. Odora se razlikovala od ostalih odora po boji kape sa štitnikom za oči, oštrijeg i podignutoga ruba. Domobranska odora sastojala se od plave bluze s izvezenim crvenim gajtanima te crvenim uskim hlačama koje su na nadbedrenici imale ušiveni ukrasni pleter. Tijekom Prvog svjetskog rata hrvatski vojnici su bili dio austrougarske vojske te su odijevali paradnu i ratnu (pohodnu) odoru sive boje. U Drugom svjetskom ratu partizanske postrojbe su u samim počecima rata nosili običnu civilnu odjeću, a zatim su prilagođavali odore neprijateljskih vojnika. Dok su hrvatski domobranci Nezavisne Države Hrvatske odijevali kratke kapute s metalnom dugmadi i četiri ušivena džepa. Na ovratnicima kaputa nalazile su se oznake činova u obliku hrvatskoga trolista. Ustaški vojnici odijevali su odore sivozelene, smeđe i crne boje. Hrvatske legionarske postrojbe u Wehrmachtu⁹ i Schutzstaffel¹⁰ odijevale su odore njemačkih vojnika, na talijanskoj bojišnici nosile su se talijanske odore s oznakama hrvatskoga grba, a na istočnoj bojišnici odore su sadržavale značke s hrvatskim grbom ispod kojega se nalazio natpis „Hrvatska legija 1941.“¹¹.

Za vrijeme Jugoslavenske narodne armije (JNA) odore vojnika svih država Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) bile su jednakog izgleda.

U samim počecima Domovinskog rata, budući da se Hrvatska vojska tek osnivala, hrvatski dragovoljci bili su šaroliko odjeveni u različite kombinacije civilnih i vojnih odora. Kako bi se razlikovale od neprijateljske vojske, zamijenjeni su gumbi, ušivene su oznake na rukavima jakni i košulja, ušivene su oznake grba i zastave na prsima te su se vrlo često nosile trake sa zastavom ili samo s grbom oko rukava i sl.¹² Nakon ustrojavanja Zbora narodne garde 1991 g. vojna odora poprima jedinstveni izgled te nastaju propisi koji nalažu sastav kompleta i normative pripadanja s opisom dijelova vojne odore u Oružanim snagama Republike Hrvatske.¹³

⁹ Wehrmacht je naziv za njemačke oružane snage u vremenu nacizma od 1935. do 1945. godine

¹⁰ Schutzstaffel (u prijevodu „Zaštitni odjel“) ili skraćeno SS, bila je jedna od glavnih nacističkih organizacija, a predstavljala je elitni dio njemačkih oružanih snaga.

¹¹ Portal hrvatske tehničke baštine <https://tehnika.lzmk.hr/vojna-odora/> (13.01.2023.)

¹² Katalozi i monografije 6, Zbirka oružja Domovinskog rata, odora i vojne opreme Domovinskog rata, Gradski muzej Karlovac, 2010.

¹³ Republika Hrvatska Ministarstvo obrane, Uprava za opskrbu, Vojne odore Oružanih snaga Republike Hrvatske, Zagreb, 1996.

3.1. Prve odore Oružanih snaga Republike Hrvatske

Korištenje službenih odora oružanih formacija obveza je propisana međunarodnim ratnim pravom. Unutar svih oružanih snaga nužno je poštivati Ženevsku konvenciju koja propisuje isticanje činova, oznaka i funkcija. Stoga je RH usvojila Zakon o obrani 28. lipnja 1991. godine, u kojem je definiran znak pripadnosti oružanim snagama odnosno grb Republike Hrvatske, a uniforme, oznake, činove, oznake dužnosti i oznake pripadnosti rodovima i službama propisuje predsjednik Republike.¹⁴ Pristupilo se korištenju radnih, ratnih odnosno prikrivnih odora do uvođenja onih službenih. U međuvremenu izvedene su dvije odore koje se mogu smatrati vrstama prvih službenih odora, iako one u načelu nisu bile takve. To su odore korištene na postrojavanju Zbora narodne garde, formacije ustrojene u okviru Ministarstva unutarnjih poslova. U svibnju 1991. na stadionu Nogometnog kluba »Zagreb« u Zagrebu postrojene su snage policije i novoosnovanog Zbora narodne garde. Pripadnici su postrojani u službenim odorama milicije, u radnim, ratnim i prikrivnim odorama te u službenim odorama Teritorijalne obrane (TO-a) SFRJ-a, odnosno TO-a SR Hrvatske. Sastavni dio maslinastozelene odore Teritorijalne obrane činile su taborska kapa, bluza, košulja, hlače, opasač i čizme. Na lijevom rukavu odore bila je našivena oznaka pripadnosti nastala isključivo za potrebe ZNG-a. Oznaka je izrađena na zelenoj čoji, s opšivkom oko ruba oznake žute boje. Na oznaci ZNG-a otisnut je državni grb okružen pleterom, a ispod grba na donjoj polovici crnim vezom izveden je stilizirani prikaz ukrštenih pušaka te ispod njih akronim »OS RH« izvezen bijelim vezom. Razlog isticanja akronima Oružanih snaga Republike Hrvatske bio je u nedefiniranoj ulozi Zbora narodne garde. Naime ta je formacija bila vojnoga ustroja, međutim ustrojena je u okviru MUP-a zbog toga što Republika Hrvatska nije smjela formirati vlastite oružane snage prema Ustavu SFRJ-a kojem je još uvijek bila podložna. Zbog toga su prilikom postrojavanja pripadnici morali odrezati ili podšiti akronim kako ne bi bio vidljiv. Metalne oznake za kape odore pripadnika ZNG-a izrađene su tehnikom punog otiska na

¹⁴ Franjo Tuđman koji je bio predsjednik RH od 1992. do 1999. g. U Saboru je 30. svibnja 1990. g. izabran za predsjednika Predstavništva tada još Socijalističke Republike Hrvatske. Nakon donošenja novoga demokratskoga Ustava Republike Hrvatske, 22. prosinca 1990.g. na neposrednim je predsjedničkim izborima u kolovozu 1992. g. izabran za Predsjednika hrvatske države. Ponovno je izabran za Predsjednika RH u lipnju 1997. g.

metal, pozlaćene su i okrugle sa stiliziranim emajliranim grbom u sredini okruženim pleterom, koji prekida pozlaćena kruna.¹⁵

Osim pripadnika policije i ZNG-a, prilikom postrojavanja 28. svibnja 1991. postrojani su i pripadnici počasne postrojbe predsjednika Republike u počasnim ceremonijalnim povijesno-tradicionalnim odorama. Počasna ceremonijalna vojna odora sastojala se od kape, ogrtača (metena), kaputa (surke), kopče, pletene vrpce, bijele košulje ili majice, hlača, rukavica, marame, remena, opasača, čizma ili cipela. Kratki i dugi kaput počasne ceremonijalne odore sadržavali su opšivak duž cijele odore te poseban, stilizirani pleteni opšivak na rukavima odore i na prsima, gdje su sa svake strane ušiveni gumbi s kojih su visjele resice. Na rukavima odore sa svake strane stiliziranog opšivka našivena su po četiri gumba s resicama. Na bočnim stranama dugoga kaputa nalazili su se, koso smješteni, stilizirani opšivci. Ispod kaputa u pravilu je nošena bijela dolaktica koja je završavala duplim, tzv. francuskim narukavljem s kopčanjem na manžete koje su odgovarale gumbima odore. Marama kravata s posebnim okovratnim čvorom izrađena je od tkanine crne boje sa zlatnim vezicama na završnom dijelu marame, učvršćenim za prikaz pletera izveden zlatovezom. Na sredini marame pričvršćen je pozlaćeni grb RH izrađen tehnikom punog otiska na metalu. Hlače su standardna kroja s naborima duž hlača i sa žutim paspul ispuskom duž bočnih strana nogavica za vojnike te s dvama ispuscima za časnike. Odora izrađena od čoje crvene boje za sve dijelove odore namijenjena je za vojnike odnosno dočasnike, a odora izrađena od čoje crne boje za dugi kaput i čoje bijele boje za kratki kaput i kapu namijenjena je za časnike. Svi ispusti i opšivci na odori izrađeni su zlatovezom. Kapa počasne ceremonijalne odore okrugla je oblika s bočnim stranama povijenim do visine tjemena kape. Na bočnim stranicama kape izvezena su četiri koso položena opšivka, po dva međusobno paralelna na svakoj strani. Ispod opšivka nalazio se obodni remen izrađen zlatovezom s metalnim držačima koji su odgovarali gumbima odore, manjih dimenzija. Na tjemenu kape izrađen je stilizirani prikaz tropleta opšiven dvama koncentričnim ispuscima. Oznaka na kapi odore izrađena je tehnikom otiska na limu u obliku grba RH, koji je ispunjen reljefnim i stiliziranim motivom pletera koji prati oblik grba. Iznad osnovnog motiva nadvija se stilizirano pero izvedeno tehnikom šupljeg otiska na metalu. U središtu oznake

¹⁵ Magazin za vojnu povijest, <https://vojnepovijest.vecernji.hr/> (10.01.2023.)

učvršćen je hrvatski grb izrađen tehnikom punog otiska na metalu. Oznaka je u cijelosti pozlačena. Cipele i opasač izrađeni su od kože crne boje. Kopča opasača izrađena je od pozlačena i patinirana metala, na kojem je tehnikom otiska izrađen motiv pletera, a na sredini kopče pričvršćen je motiv hrvatskoga grba izrađen tehnikom punog otiska.

3.1.1. Prve službene odore Oružanih snaga Republike Hrvatske

Prvo uvođenje službenih odora započinje Propisom o službenim odorama i dijelovima odora i Uredbom o činovima, dodjeli činova, promaknućima u viši čin te prevođenju i odorama pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske¹⁶, koju je predsjednik Republike Hrvatske donio u listopadu 1991. godine. U skladu s Uredbom predsjednika Republike Hrvatske pristupilo se izradi predložaka službenih odora. Prijedlozi odora, koji su dijelom i zaživjeli u službenoj upotrebi, izrađeni su krajem listopada 1992. godine. Pojedini dijelovi prototipa odora ostali su u upotrebi, poput mantila, dok su pojedini dijelovi, poput kapa, u upotrebi bili kratko, odnosno ubrzo su zamijenjeni novima. Odora kopnene vojske izrađena je od maslinastozelene boje. Bluza je standardna kroja s jednorednim kopčanjem s četiri gumba. Na bočnim stranama bluze ušiveni su džepovi. Činovi se sastoje od dvije vrste pletera, prvi vodoravno položen i izvezen po uzoru na prikaz s donjeg dijela pluteja zadarske crkve Sv. Nediljice, a drugi po uzoru na pleter s gornjeg dijela pluteja. Upravo su ti motivi postali standard na oznakama činova, ali i ostalim dijelovima odora, poput gumba, metalnih držača obodnog remena za kape itd. Kapa izgledom odgovara kapama tanjuračama¹⁷, a izrađena je od tkanine u boji odore s blago povijenim obodom. Obod kape spajao se na čeonom dijelu, u čijem se središtu nalazila oznaka pripadnosti. Sjenilo kape izrađeno je od umjetna, crno lakirana materijala. Obodni remen izrađen je od tkanine izvedene u zlatovezu, a sastojao se od dviju međusobno paralelnih linija između kojih je izveden vez koji izgledom podsjeća na šahirana polja.

Sredinom 1992. godine pristupilo se izradi predložaka odora zrakoplovstva. Odore su izrađene u nekoliko različitih nijansi spektra plave boje, od svijetloplave do tamnoplave. Bluze su klasična kroja s kopčanjem s četiri gumba, a mantil se kopčao s dva reda gumba. Predložena je i

¹⁶ Uredba o činovima, dodjeli činova, promaknućima u viši čin, te prevođenju i odorama pripadnika oružanih snaga RH, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991> (10.01.2023.)

¹⁷ Tzv. “telericama” Das Teller je njemačka riječ koja u prijevodu znači tanjur.

bluza s kopčanjem na patentni zatvarač te kožna jakna. Kape službene odore najviše izgledom odgovaraju prethodnima, s razlikom u kroju oboda. Opasač odore izveden je od pletiva crvene i zlatne boje s metalnom kopčom koja je odgovarala kopči počasne postrojbe, s razlikom u srebrno patiniranoj boji. Oznake pripadnosti za službenu kapu smještene su na sredini velikog oboda kape. Oznake su sadržavale motiv hrvatskoga državnog grba. Izrada oznaka temeljila se na Uredbi o činovima, dodjeli činova, promaknućima u viši čin te prevođenju i odorama pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske. Iako je prema spomenutoj Uredbi sustav označavanja propisan složenije, pripadnici kopnene vojske nose pozlačenu, a pripadnici Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane posrebrenu oznaku. Oznake za zapučak odgovarale su oznaci za kapu, s razlikom u dimenzijama.

Ako se uzme u obzir kronološki slijed promjene izgleda odora od prve pojave službenih odora te naknadna proizvodnja pojedinih dijelova odora i službenog znakovlja, teško je definirati izgled i sastavnice službene odore u cijelosti. Iako je u začecima oružanih snaga zakonom definiran način propisivanja odora i njezinih dijelova, prve službene odore pripadnika OS RH te način njihova korištenja nisu propisani službenim pravilnikom.¹⁸

3.1.2. Odore Hrvatske ratne mornarice

Nakon što su stvoreni preduvjeti i za formalno-pravno stvaranje Oružanih snaga RH, prva službena odora OS-a RH bila je odora Hrvatske ratne mornarice koja se koristila od 1992. godine. Odore HRM-a izrađivane su se u nekadašnjem splitskom poduzeću Uzor d.o.o. Zimska odora HRM-a u službenoj je upotrebi najkasnije od ožujka 1992. godine, a ubrzo je, s izmjenama razdoblja nošenja odora, korištena i ljetna mornarička odora. Službena odora HRM-a za zimsko razdoblje sastojala se od kape, mantila, bluze, košulje dugih rukava, kravate, hlača i cipela, a za ljetno od kape, košulje kratkih rukava, hlača i cipela. Mantil službene odore izrađen je od tkanine tamnoplave boje s kopčanjem u dva reda gumba. Na bočnim stranama mantila koso su ušiveni džepovi. Na ramenima mantila ušivene su naramenice izrađene od trake, u boji odore, koje su pričvršćene gumbom s utisnutim sidrima i grbom, samo manjih dimenzija. Bluza je tamnoplave boje, strukirana s kopčanjem u dva reda s po tri veća gumba. Na prednjoj strani bluze u visini prsa

¹⁸ Magazin za vojnu povijest: op.cit.

te na bočnim stranama bluže ušiveni su džepovi. Košulja zimske odore izrađena je od tkanine bijele boje, a kravata od tamnoplave tkanine. Na kravati se nalazi stilizirani prikaz konopa izveden tamnijom nijansom tamnoplave boje, motiv koji je poseban i za činove HRM-a, dok je na samim počecima nošena tamnoplava kravata bez utisaka. Hlače su izrađene u boji bluže s naborom duž hlača. Kape službene odore, za razliku od odora, izrađene su u poduzeću Šešir d.o.o. Zagreb. Izrađene su od bijele tkanine. Na stranice kape navučena je tkanina crne boje. Na sredini povijenog dijela oboda kape nalazila se novonastala oznaka »HRM«. Za pripadnike mornarice zaključno s poručnikom bojnoga broda, radi jednostavnosti nazvanom kapom dočasnika, sjenilo i obodni remen izrađeni su od umjetnoga lakiranog materijala crne boje. Za časnike i admirale sjenilo je izrađeno od umjetne kože s donje strane i tkanine crne boje s gornje strane sjenila, na kojoj se nalazi stilizirani prikaz lišća vezena zlatnim koncem duž cijelog sjenila, jedan red stiliziranog lišća za časnike, a u dva reda za admirale, počevši od čina komodora. Obodni remen izrađen je od crne kože za časnike te od tropleta crne boje za admirale. Cipele i remen za hlače izrađeni su od kože smeđe boje, kopča za remen izrađena je tehnikom otiska na metalu, patinirana je i sadržavala je stilizirani akronim »HRM« otisnut na sredini kopče. Oznaka pripadnosti grani OS-a RH ušivena je na sredini velikog oboda kape službene odore. Oznaka je izrađena tehnikom štikanja na crnoj čoji, a sadržavala je motiv grba RH. Prva inačica oznake izvedena je vezom srmom, a kasnije zlatnožutim koncem. Na bluzi službene odore te na košulji kratkih rukava pripadnici HRM-a u skupini dočasničkih činova nosili su oznaku čina ušivenu na nadlaktici rukava. Oznake su izrađene od čoje crne boje na koju je izvezen prikaz sidra okružen ispustom u obliku romba, a ispod prikaza nalazile su se trake u obliku slova »V« čiji su broj i širina ovisili o činu. Na ramenima mantila i košulje ušiveni su držači za naramene oznake činova časnika, a na bluzi zimske odore oznake su čina našivene na podlaktici. Redosljed činova propisan je Uredbom o činovima, dodjeli činova, promaknućima u viši čin te prevođenju i odorama pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske u listopadu 1991. godine.¹⁹

¹⁹ Ibidem

3.1.3. Odore Hrvatske kopnene vojske

Iako su prve službene odore, odore Hrvatske ratne mornarice, nastale već 1992. godine, uvođenje službenih odora ostalih grana Oružanih snaga provedeno je 1993. godine. Izgled i kroj odora OS RH kreiran je po uzoru na odore oružanih snaga zemalja Sjevernoatlantskog saveza, naročito Sjedinjenih Američkih Država, ali uzet je u obzir i povijesni kontinuitet posebnog identiteta službenih odora na prostoru Republike Hrvatske. Uvođenjem novih odora otvorilo se novo poglavlje hrvatske vojne povijesti i oružanih snaga suverene hrvatske države. Ono što je obilježilo razdoblje uvođenja službenih odora svakako je svojevrsno šarenilo i česta izmjena pojedinih dijelova odora u relativno kratkom razdoblju. Nove odore ušle su u upotrebu najkasnije u siječnju 1993. godine, a proizvodila ih je modna kuća Varteks d.d. Prve odore OS-a RH izrađene su od tkanine maslinasto-smeđe boje i na početku su korištene u svim granama Oružanih snaga, osim u HRM-u. Sastavne dijelove zimske odore činili su kapa, mantil, bluza, košulja dugih rukava, kravata, hlače, remen, cipele i opasač, a sastavne dijelove odore za ljetno razdoblje činili su košulja kratkih rukava, hlače, remen i cipele. Mantil odgovara boji odore, s kopčanjem gumbima u dva reda s dodatna dva gumba ušivena u visini suvratka. Na obje strane mantila od ramena do visine prsa ušiven je ispust od tkanine učvršćen jednim gumbom. Na bočnoj strani nalazili su se okomito ušiveni džepovi. Na ramenima mantila ušivene su naramenice čija boja odgovara boji odore, a koje su za kaput učvršćene većim gumbom. Mantil je kao sastavni dio službene odore Hrvatske kopnene vojske zadržan do 1995. godine. Bluza je bila klasična kroja s otvorenim ovratnikom. Blago je strukirana s jednorednim kopčanjem. U visini prsa i na bočnim stranama ušiveni su džepovi s preklopima. Košulja dugih rukava izrađena je od tkanine boje pijeska i standardna je kroja s džepovima ušivenima u visini prsa koji se zatvaraju preklopima. Košulja novonastalih odora posebna je po gumbima koji drže ovratnik. Kravata je izrađena od tkanine smeđe boje na kojoj su tkanim vezom izvezeni dezeni pletera i linije između njih. Košulja kratkih rukava izrađena je od tkanine boje pijeska, s džepovima položenima u visini prsa koji se zatvaraju preklopima i kopčaju metalnim gumbima. Umjesto gumba na posuvraku košulje, na istom se mjestu nose umanjene oznake pripadnosti sa zapučka bluze. Košulja kratkih rukava, kao vanjski dio odore, sadrži i naramenice učvršćene gumbom. Hlače su standardna kroja s naborom duž prednjeg dijela hlača. Kapa službene odore izrađena je od tkanine u boji odore, s blago povijenim tjemnom, a sjenilo kape i obodni remen izrađeni su od kože smeđe boje. Obodni remen kape sadrži ispust izrađen

zlatovezom duž gornjeg dijela obodnog remena. Podbradnjaci su učvršćeni metalnim držačima izrađenim tehnikom otiska na metalu, patinirani su i sadrže prikaz pletera. Kape su izrađene u zagrebačkom poduzeću Šešir d.o.o. Cipele, remen za hlače i opasač izrađeni su od kože smeđe boje. Kopča opasača odgovara kopči povijesno-tradicijske odore, a takav izgled kopče zadržat će se do završetka Domovinskog rata, tek uz izmjenu boje odore, gdje će metalni element umjesto patiniranog biti pozlaćen. Kopča remena za hlače pozlaćena je i patinirana, izrađena je otiskom na metalu u čijem se središtu nalazio učvršćeni grb RH koji izgledom odgovara grbu kopče opasača. Odore Hrvatskog ratnog zrakoplovstva izrađene su u svibnju 1993. g. te su tada i odore Hrvatske kopnene vojske djelomično izmijenjene. Neposredno prije prvog vojnog hodočašća OS RH na Međunarodno vojno hodočašće u francuski grad Lourdes te su službene odore OS RH tada prvi puta javno upotrebljene.

Razlika između bluza bila je tek u načinu strukiranja te u izostavljanju triju gumba na krajevima rukava odore. Bluza je strukirana sa po dva ušivka na ramenu te dva ušivka u visini struka. Ispod ušivka nalaze se dvije trake našivene na odoru, po jedna sa svake strane, povezane trakom položenom u središtu odore s gumbima. Izgled kape je zadržan, izmijenjena je jedino boja kožnih dijelova.²⁰

3.1.4. Odore Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Protuzračne obrane RH

Odore za pripadnike Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i Protuzračne obrane RH izrađene su 1993. g. te njihovom izradom započinje korištenje vojnih odora prilagođenih granama OS RH. Odore krojem odgovaraju službenoj odori kopnene vojske, s razlikom u sivoplavoj boji. Gumbi su isprva bili patinirani, a potom su zamijenjeni srebrno patiniranim gumbima. Kapa službene odore izrađena je u boji odore, a krojem i izgledom odgovara kapi HKoV-a, s osnovnom razlikom u sjenilu koje je u ovom slučaju izrađeno isključivo od kože crne boje, dok je ispust izvezen zlatovezom zadržan. Osim odore, za pripadnike zrakoplovstva izrađena je i metalna oznaka za službenu kapu. Cipele, remen za hlače i opasač izrađeni su od kože crne boje. Oznake pripadnosti oružanim snagama, odnosno grani OS RH nalaze se na zapučku vanjskog dijela službene odore te na kapi. Oznaka pripadnosti grani OS RH za službenu odoru HKoV-a učvršćena je u središtu

²⁰ Magazin za vojnu povijest: op.cit

povijena dijela kape, izrađena je tehnikom otiska na metalu te je patinirana. U gornjem dijelu oznake nalazi se prikaz grba RH, a ispod njega u obliku tropletog ornamenta stilizirano slovo. Ispod grba i slova nalazi se prikaz ukrštenih mačeva s vrhovima okrenutim prema gore. Oko tog prikaza, nalazi se i motiv hrastovih grana. Oznaka pripadnosti grani OS RH za kapu službene odore HRZ-a i PZO-a najvećim dijelom odgovara oznaci HKoV-a. Razlika je u motivu slova gdje su kod oznake HRZ-a i PZO-a na krajnjim, gornjim dijelovima slova izrađeni prikazi krila posebna oblika, položenih vodoravno u odnosu na oznaku. Oznaka je prvotno patinirana, a kasnije je izrađena i pozlaćena inačica. Oznake pripadnosti OS RH za zapučak časnika izrađene su tehnikom otiska na metalu, patinirane su i sadržavale su akronim Hrvatske vojske sa slovima položenim jednim ispod drugoga, čiji je oblik pratio oblik oznake. Oznake su učvršćene na bluzu, kaput i košulju kratkih rukava. Oznake za zapučak generala izrađene su na tkanini smeđe boje, na kojoj su tehnikom zlatoveza izvezeni prikazi akronima Hrvatske vojske sa slovima položenim jednim ispod drugoga te s dodatnim slovom »V« položenim ispod akronima. Prvo slovo »V« u nizu izrađeno je zlatovezom poput prethodnih slova, a drugo slovo u nizu izrađeno je u motivu stiliziranoga pletera. Duž oznake, u obliku kvadrata, izvezen je dvopletni ispust. Neposredno prije vojnog hodočašća u Lourdes 1993. godine, oznaka pripadnosti za generale djelomično je izmijenjena. Više ne sadrži dva slova »V«, nego samo jedno izvedeno u dvopletu čineći sa slovom »H« akronim Hrvatske vojske. Oznaka je izrađena, uz već korištene oznake za bluzu i mantil te u umanjenoj verziji za ljetnu košulju. Oznake pripadnosti HRZ-a i PZO-a za zapučak izgledom odgovaraju oznakama HKoV-a, s dodanim krilima nadvijenima oko slova »V«. Uredbom predsjednika Republike o činovima, dodjeli činova, promaknućima u viši čin te prevođenju i odorama pripadnika Oružanih snaga Republike Hrvatske²¹ 1991. godine propisani su činovi za pripadnike rodova i službi u OS-u RH. Osnovna podjela činova jest na dočasničke i časničke. Oznaka za čin dočasnika nosila se našivena na oba rukava bluze ili košulje kratkih rukava, a oznaka čina za časnike kao naramena oznaka na mantilu, bluzi i košulji kratkih rukava. Oznake dočasničkih činova sadržavale su motiv pletera izrađena po uzoru na pleter s gornjeg dijela pluteja crkve Sv. Nediljice, položena u središte oznake. Ispod pletera izvezene su trake, tzv. rožnici, u obliku slova »V« čija je širina ovisila o činu. Oznake časničkih činova izrađene su od tkanine maslinasto-smeđe boje, sa širokim ispustom

²¹ Ibidem

crne boje u donjem dijelu oznake na kojem su žutim odnosno srebrenim vezom izvezeni pleteri, koji izgledom odgovaraju pleterima s donjeg dijela pluteja crkve Sv. Nediljice, različite širine, dok su iznad prikaza pletera, na sredini oznake, zlatovezom izvezeni pleteri s gornjeg dijela pluteja, našiveni na crni ispust u obliku romba. Oznake činova zrakoplovstva te način njihova korištenja odgovaraju oznakama čina kopnene vojske, s razlikom u boji čina koja je za pripadnike HRZ- a plave boje sa zlatoveznim pleterima.²²

²² Magazin za vojnu povijest: op.cit

4. ODREDNICE KVALITETE SUVREMENIH VOJNIH ODORA OS RH

Ministarstvo obrane Republike Hrvatske od 2009.g. nabavlja suvremeniju vojnu odoru za potrebe Oružanih snaga RH drugačijih tehničkih i vizualnijih značajki. Važnost suvremenih vojnih odora očituje se u sirovinskom sastavu, produljenom roku uporabe, visokoj postojanosti boja, povećanoj prozračnosti i stabilnosti materijala te posebno dizajniranog i prepoznatljivog tiska. Današnje odore lakše su i udobnije te se izrađuju od sintetičkih materijala koje omogućuju bolju pokretljivost i mogućnost prikrivanja na terenu, čine odoru prozračnijom i dovoljno toplom te istodobno omogućuju zaštitu od klimatskih uvjeta. Hrvatsku prikrivnu odoru čini jedinstvenom u svijetu digitalizirana maskirna shema čije mrlje na nekim dijelovima imaju oblik hrvatskih granica²³.

Suvremene vojne odore izrađuju se u Republici Hrvatskoj, a izrađuju ih tvrtke:

- „Kroko International d.o.o. Zagreb“,
- „Čateks d.d. Čakovec“,
- „Des-ustanova Split“,
- „Hemco d.o.o. Đakovo“,
- „Krojostil d.o.o. Jakovlje“,
- „Odjeća d.o.o. Zagreb“,
- „Prvi maj d.d. Lastovo“,
- „Pro prom d.o.o. Zagreb“,
- „Šešir d.o.o. Zagreb“,
- „Štefičar d.o.o. Lepoglava“,
- „Tekstil uzor d.o.o. Split“,
- „Uriho-ustanova Zagreb“,
- „Vis KG d.o.o. Varaždin“,
- „V&V d.o.o. Varaždin“.

²³ Hrvatski vojnik, <https://hrvatski-vojn timer.hr/povijest-vojnih-odora> (10.01.2023.)

Tvrtke koje proizvode vojne odore primjenjuju sustav upravljanja kvalitetom i okolišem. Sustav upravljanja kvalitetom i okolišem integriran je u cjelovite poslovne sustave tvrtki primjenjujući zahtjeve normi ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, STANAG 4107 uz trajno poboljšavanje učinkovitosti i djelotvornosti.²⁴

S obzirom da se Republika Hrvatska nalazi u sastavu NATO saveza, mnoge tvrtke nastoje udovoljiti NATO standardima kako bi se postiglo uzajamno državno osiguranje kvalitete. Stoga, većina tvrtki posjeduje AQAP certifikat kako bi jednostavnije plasirale svoje proizvode obrambene industrije na tržištu zemalja članica NATO saveza te ostvarili visoko zahtijevane vojne standarde i norme. AQAP certifikat u Republici Hrvatskoj tvrtkama uručuju dužnosnici Ministarstva obrane RH, a Ministarstvo je nositelj ovlasti certificiranja. Ustrojstvena cjelina Uprave za materijalne resurse MORH-a, Sektor za potporu, usluge i kontrolu kvalitete, predstavlja certifikacijsko tijelo koje priprema i provodi certifikaciju tvrtki iz područja obrambene industrije.²⁵

Zanimljivo je da su prvi počeci upravljanja kvalitetom potekli iz američke vojske, gdje su već 1950-ih godina postojali visoki zahtjevi u pogledu kvalitete u području vojne industrije. Razvoj je započeo 1963. godine s normama MIL Q 9858 i MIL-I-4528 te se proširio na zapadne zemlje. Iz norme MIL Q 9858 razvio se NATO priručnik AQAP²⁶, 1970-ih godina. Ubrzo je AQAP priručnik postao obvezatan sastavni dio ugovora za osiguranje kvalitete isporuka roba u obrambenoj industriji NATO saveza.²⁷

²⁴ Kroko, <https://hr.krokotactical.com/quality-policy> (10.01.2023.)

²⁵ Hrvatski vojnik, <https://hrvatski-vojniki.hr/> (10.01.2023.)

²⁶ eng. Allied Quality Assurance Publications

²⁷ Lazibat T.: Poznavanje robe i upravljanje kvalitetom, Sinergija- nakladništvo d.o.o., Zagreb, 2005. str. 128

4.1. ISO 9001

Norma se primjenjuje kada određena tvrtka ima cjelokupni životni ciklus proizvoda²⁸ te kada su u svim fazama nastanka određenog proizvoda ili usluge, na određeni način zastupljeni propisi o kvaliteti i tehnikama. Norma obuhvaća dvadeset elemenata koji se tretiraju kao temelj kompletnog modela sustava kvalitete. Svaki pojedini zahtjev predstavlja jedno pravilo koje se zove upravljanje kvalitetom s ciljem implementacije, održavanja i unapređivanja sustava kvalitete u određenoj tvrtki. Elementi norme ISO 9001 su:

1. Odgovornost uprave
2. Sustav kvalitete (kakvoće)
3. Ocjena ugovora
4. Upravljanje idejama
5. Upravljanje dokumentima
6. Nabava
7. Proizvod dobiven od kupaca (korisnika)
8. Prepoznavanje i sljedivost proizvoda
9. Upravljanje procesima
10. Pregled i ispitivanje
11. Oprema za pregled, mjerenje i ispitivanje
12. Stanje pregleda i ispitivanja
13. Upravljanje nesukladnim proizvodom
14. Popravne radnje
15. Rukovanje, skladištenje, pakiranje, čuvanje i dostava
16. Zapis o kvaliteti
17. Unutarnja nezavisna ocjena kvalitete (interni audit)
18. Izobrazba
19. Održavanje/servis

²⁸ Životni ciklus proizvoda opisuje kretanje prodaje i profita proizvoda, a sastoji se od faze uvođenja, rasta, zrelosti i opadanja.

20. Statističke tehnike.

Kako bi poduzeće uspješno implementiralo sustav kvalitete i dobilo certifikat prema normi ISO 9001, potrebno je da certifikacijska tvrtka utvrdi kako određeno poduzeće ili tvrtka u svojoj praksi udovoljava zahtjevima norme u pogledu:

- Sustava upravljanja kvalitetom;
- Dokumentacije kvalitete;
- Opredijeljenosti uprave poduzeća za kvalitetu;
- Upravljanje resursima;
- Realizacije proizvoda;
- Mjerenja, analize i poboljšanja.

Norma nalaže kontinuirano unapređivanje učinkovitosti sustava za upravljanje kvalitetom te korištenje kvantitativnih metoda u analizi podataka. Norma se temelji na orijentaciji prema kupcima ili korisnicima odnosno njihovim sadašnjim i budućim potrebama i zahtjevima. Također naglašava važnost vođenja u organizaciji koje se treba očitovati u stvaranju i održavanju interne okoline u organizaciji te poticanju maksimalne ljudske uključenosti u ostvarivanje organizacijskih ciljeva.²⁹

4.2. ISO 14001

Norma ISO 14001 je normativna norma koja je nastala kako bi uklonila određene probleme u međunarodnoj trgovini te predstavlja jedinstveni međunarodni standard. Glavna karakteristika norme je njezino usmjeravanje na izgradnju sustava za upravljanje okolišem, no ne predstavlja standard za ocjenu djelovanja na okoliš. Dakle, norma ukazuje na upravljanjem okoliše, ali ne navodi koji se rezultati njezinom primjenom trebaju ostvariti.

Postoji šest osnovnih zahtjeva koje definira norma ISO 14001, a to su: opći zahtjevi, politika upravljanja okolišem, planiranje, primjena i rad, provjera i ocjena te pregled upravljanja.

²⁹ Lazibat T.: Upravljanje kvalitetom, Znanstvena knjiga, Zagreb, 2009., str. 158.-172.

Svaka organizacija definira vlastitu politiku upravljanja okolišem, koja mora uključivati određene specifične namjere i načela organizacije u udovoljavanju zahtjevima norme:

1. Usklađenost sa zakonima;
2. Neprekidno poboljšanje;
3. Sprječavanje onečišćenja.

Stoga, „politika upravljanja okolišem mora odgovarati utjecaju organizacije na okoliš i osigurati organizaciji da postavi opće i pojedinačne ciljeve“³⁰. Takva politika organizacije mora biti objavljena unutar organizacije i dostupna javnosti.

4.3. STANAG 4107

Predstavlja NATO normu pod nazivom „Zajedničko prihvaćanje sustava osiguranja kvalitete Vlada zemalja članica i korištenje savezničkih publikacija o osiguranju kvalitete-AQAP³¹-a“. To je temeljni normizacijski dokument koji definira ukupni sustav osiguranja kvalitete NATO saveza te postupke za primjenu Vladinog osiguranja kvalitete, GQA³². Norma se odnosi na međunarodno prihvaćanje državnog osiguranja kvalitete i korištenje savezničkih objavljenih publikacija o osiguranju kvalitete AQAP-a. STANAG³³ 4107 pojašnjava postupke, termine i uvjete pod kojima se mora provoditi zajednička politika osiguranja kvalitete od strane državne vlasti zemlje jedne članice NATO saveza na zahtjev druge NATO članice ili NATO saveza.

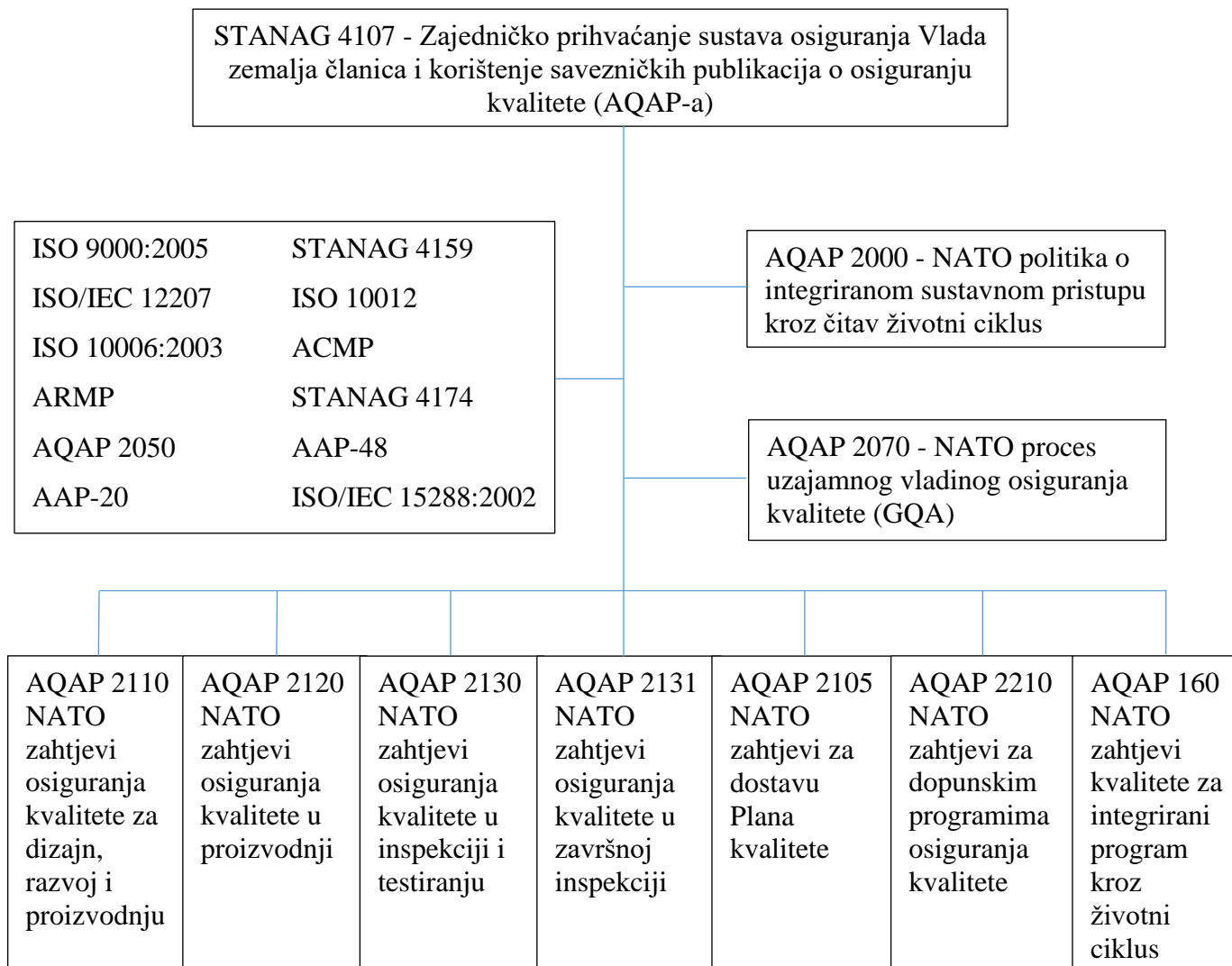
³⁰ Lazibat T.: Upravljanje kvalitetom, Znanstvena knjiga, Zagreb, 2009., str. 396

³¹ eng. Mutual Acceptance Of Government Quality Assurance Publications (AQAPs)

³² eng. Government Quality Assurance (GQA)

³³ eng. Standardisation Agreement

Shema 1. NATO dokumenti upravljanja kvalitetom

Izvor: Hrčak. srce, <https://hrcak.srce.hr/> (20.01.2023.)

Zahtjevi kvalitete se prema STANAG 4107 odnose na primjenu međunarodnih normi za kvalitetu iz serije ISO 9001 te dodatnih vojnih zahtjeva za kvalitetu sadržanih u savezničkim publikacijama AQAP- 2110, AQAP-2120, AQAP-2130 i AQAP-2131. Temeljne odrednice ove norme navode da će se prilikom narudžbe, ovlaštena državna tijela zemlje dobavljača na zahtjev državnih tijela zemlje kupca ili NATO saveza provoditi Vladin sustav osiguranja kvalitete - GQA³⁴. Provedba GQA podrazumijeva proces kojim ovlaštena državna tijela uspostavljaju

³⁴ Hrčak.srce, <https://hrcak.srce.hr/clanak/> (20.01.2023.)

povjerenje da će biti ispunjeni ugovoreni zahtjevi koji se odnose na kvalitetu (AQAP-2070). Norma definira postupke zahtijevanja i primjene GQA temeljenog na smjernicama AQAP-2070 i selekciji odgovarajućeg AQAP-a sukladno odredbama AQAP-2009. GQA treba obuhvaćati:

- izvješće o nezadovoljavanju uvjeta;
- potvrdu o usklađenosti;
- dopuštanje za isporuku;
- zahtjeve za dozvoljeno odstupanje;
- otpis;
- sudjelovanje opunomoćenika zemlje kupca.

5. SUVREMENE VOJNE ODORE U OS RH

U Oružanim snagama Republike Hrvatske striktno su propisani uvjeti i načini nošenja vojnih odora, njihovo razduživanje, nošenje vojnih oznaka i znački³⁵, odlikovanja te vojnih medalja. Nošenje vojnih odora na propisan način obveza je svih vojnih osoba te su vojne osobe odgovorne za održavanje urednosti i čistoće odore i obuće te nošenje propisanih vojnih oznaka, znački, odlikovanja i medalja. Prilikom svake aktivnosti ili zadaće koje se dodjeljuju vojnim osobama, nadležni zapovjednik određuje vrstu vojne odore te sastav cjelokupnog kompleta namijenjenog za dodijeljenu aktivnost ili zadaću. Nadzor nošenja vojnih osoba na propisan način provode osobe na zapovjednim i voditeljskim dužnostima, prvi dočasnici, ovlaštene osobe Vojne policije te tijela unutarnje službe.

5.1. Prikrivna odora

Prikrivna odora sadrži osnovne dijelove koji podrazumijevaju kapu, košulju, jaknu, hlače, čizme, remen za hlače, majicu kratkih rukava, vojne oznake te dopunske dijelove koji se odnose na beretku, šešir, vunenu kapu, zimsku kapu, potkapu, vestu, odijelo za ekstremne klimatske uvjete, kišno odijelo, opasač, rukavice, donje rublje, kratke hlače, mornarsku majicu i cipele za posade brodova, dopunske dijelove prikrivne odore za Vojnu policiju. Na prikrivnoj vojnoj odori obvezno se nose i vojne oznake i značke, a to je zastava Republike Hrvatske, oznaka Oružanih snaga, oznaka čina, vrpca s prezimenom, oznaka ustrojstvene jedinice. Također na prikrivnoj odori je dopušteno nositi oznaku najviše završene razine vojne izobrazbe, oznake vojnih zvanja i vještina, umanjenicu oznaka gardijske brigade iz Domovinskog rata ili oznaku s natpisom „VETERAN OSRH“, oznaku provoditelja zdravstvene zaštite, značke inspektora obrane, Obalne straže Republike Hrvatske i Vojne policije, značku najspremnijeg pripadnika Oružanih snaga.

³⁵ Vojne oznake i značke označavaju pripadnost postrojbama, granama i OSRH u cjelini. Označavaju činove, rodove, službe i struke OSRH, kadete, dužnosti, vojne škole, zvanja i vojne vještine.

Slika 2. Prikrivna odora

Izvor: Prikrivna odora, <https://dnevnik.hr/vijesti/> (06.01.2023.)

5.1.1. Nošenje vojnih oznaka i znački na prikrivnoj odori

Na prikrivnoj odori nose se tekstilne vojne oznake u boji prikrivne odore, osim zastave Republike Hrvatske i oznaka provoditelja zdravstvene zaštite koje su u prirodnim bojama.

5.1.1.1. Zastava Republike Hrvatske

Zastava Republike Hrvatske nosi se na lijevom rukavu ispod gornjeg ramenog šava jakne, košulje, jakne i nadjakne odijela za ekstremne klimatske uvjete. Nosi se pričvršćena na čičak na mjestu predviđenom za tu oznaku.

Slika 3. Oznaka zastave Republike Hrvatske na prikrivnoj odori

Izvor: Oznaka zastave Republike Hrvatske na prikrivnoj odori, <https://americanshop.hr/hr/> (06.01.2023.)

5.1.1.2. Oznaka oružanih snaga

Oznaka oružanih snaga nosi se na lijevom rukavu jakne i košulje te jakne i nadjakne odijela za ekstremne uvijete ispod zastave Republike Hrvatske. Također pričvršćena je na čičak na mjestu predviđenom za tu oznaku.

Slika 4. Oznaka Oružanih snaga

Izvor: Oznaka zastave Republike Hrvatske i oznake Oružanih snaga na prikrivnoj odori, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/morh> (06.01.2023.)

5.1.1.3. Oznaka čina

Na prikrivnim odorama nose se oznake čina za prikrivne odore. Oznaka čina nosi se iznad lijevog džepa košulje i jakne, odnosno na lijevoj strani prsa jakne i nadjakne odijela za ekstremne klimatske uvjete, pričvršćena na čičak na mjestu predviđenom za tu oznaku. Oznaka čina mora biti vidljiva.

Slika 5. Oznaka čina na prikrivnoj odori

Izvor: Oznaka čina na prikrivnoj odori, <https://www.vecernji.hr/> (06.01.2023.)

5.1.1.4. Vrpca s prezimenom

Vrpca s prezimenom nosi se iznad desnog džepa košulje i jakne, odnosno na desnoj strani prsa jakne i nadjakne odijela za ekstremne klimatske uvjete, pričvršćena na čičak na mjestu predviđenom za tu oznaku.

Slika 6. Vrpca s prezimenom

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.1.5. Oznaka ustrojstvene jedinice

Oznaka ustrojstvene jedinice u bojama prikrivne odore nosi se na desnom rukavu jakne i košulje te jakne i nadjakne odijela za ekstremne klimatske uvjete, pričvršćen na čičak na mjestu predviđenom za tu oznaku. Pripadnici ustrojstvenih jedinica koje nemaju svoju zasebnu propisanu oznaku, na prikrivnoj odori nose znak više ustrojstvene jedinice za koju je službena oznaka propisana.

Slika 7. Oznaka ustrojstvene jedinice

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.1.6. Oznaka najviše završene razine vojne izobrazbe

Oznaka najviše završene razine vojne izobrazbe nosi se na sredini desnog džepa vanjskog dijela prikrivne odore.

Slika 8. Oznaka najviše završene razine vojne izobrazbe

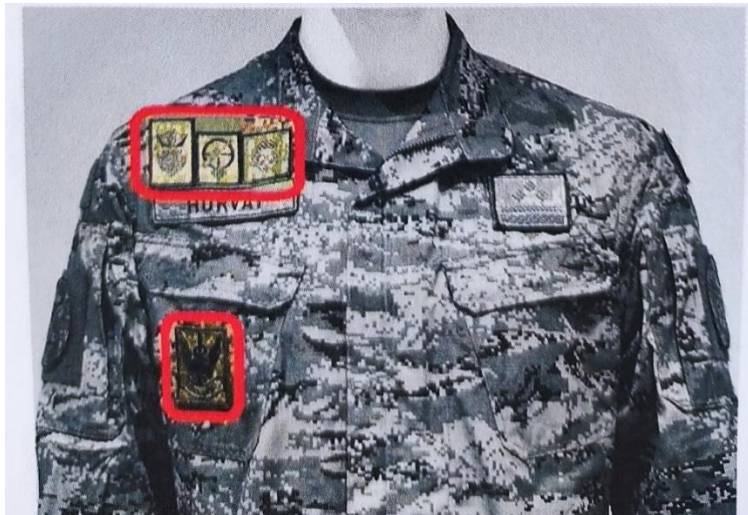

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.1.7. Oznake vojnih zvanja i vještina

Oznake vojnih zvanja i vještina te opći znak Hrvatskog ratnog zrakoplovstva nose se centrirane iznad vrpce s prezimenom. Na prikrivnoj odori nije dopušteno nositi metalne oznake ili značke vojnih zvanja i vještina. Oznake stranih vojnih zvanja i vještina dopušteno je nositi na isti način.

Slika 9. Oznake vojnih zvanja i vještina

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

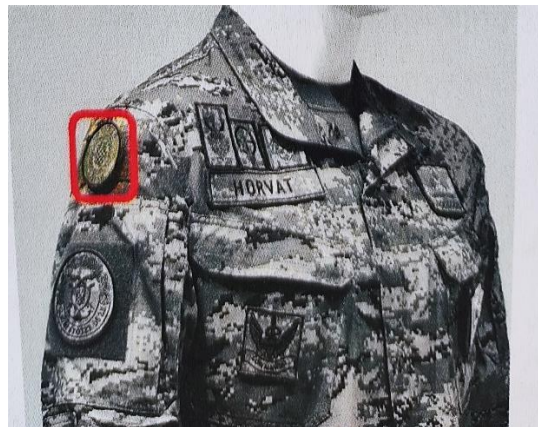
5.1.1.8. Umanjenice znakova gardijskih brigada iz Domovinskog rata i oznaka s natpisom "VETERAN OSRH"

Umanjenice znakova gardijskih brigade iz Domovinskog rata i oznaka s natpisom "VETERAN OSRH" nose se na desnom rukavu ispod gornjeg ramenog šava jakne i košulje te jakne i nadjakne odijela za ekstremne klimatske uvjete. Nosi se pričvršćena na čičak na mjestu

predviđenom za tu oznaku. Dopušteno je nositi jednu umanjenicu znaka gardijske brigade iz Domovinskog rata ili oznaku s natpisom “VETERAN OSRH”.

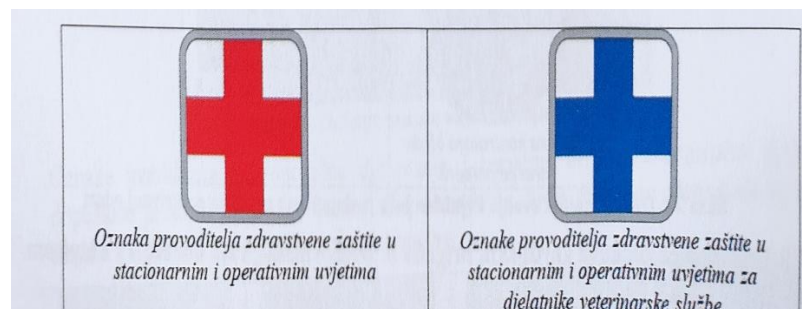
Umanjenicu oznake gardijske brigade iz Domovinskog rata dopušteno je nositi hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata koji su u vrijeme Domovinskog rata bili pripadnici gardijskih brigada. Oznaku “VETERAN OSRH” dopušteno je nositi hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata. Vojnim osobama zdravstvene službe dopušteno je na mjestu umanjenice znaka gardijske brigade iz Domovinskog rata i oznake s natpisom “VETERAN OSRH” nositi oznake provoditelja zdravstvene zaštite

Slika 10. Nošenje umanjenica na prikrivnim odorama

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

Slika 11. Oznake provoditelja zdravstvene zaštite

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2. Nošenje dijelova prikrivne odore

Vojne osobe prilikom nošenja odore na otvorenom prostoru, uvijek nose osnovne dijelove koji su propisani za pojedinu vrstu odore s pripadajućim vojnim oznakama. Postoje iznimke u kojima kapu nije dozvoljeno nositi, a one se odnose na:

- točno utvrđene otvorene prostore u vojarnama i vojnim lokacijama koje su označene sa natpisom “ZONA BEZ KAPE”, o čemu odlučuje zapovjednik razine grane, a na prijedlog zapovjednika vojarne ili vojne lokacije;
- na udaljenostima manjim od 50 metara od zrakoplova u pogonu;
- kada nošenje kape ometa sigurnost upravljanja ili rukovanja vojnim vozilima, uređajima i opremom;
- na večernjim događanjima ukoliko se nosi službena ili svečana odora.³⁶

Zabranjeno je nošenje kombinacija pojedinih dijelova odore s civilnom odjećom i obućom ili kombinacije pojedinih dijelova različitih vrsta odora. Odora treba pristajati i odgovarati osnovnim antropometrijskim obilježjima vojne osobe te nije dopušteno samovoljno mijenjati izgled, veličinu, kroj i sastav odore. Također, pripadnicima OS RH zabranjeno je davati odore na korištenje osobama koje nisu pripadnici Oružanih snaga.³⁷

5.1.2.1. Kapa

Kapa se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela i prati crtu najvećeg opsega glave. Treba udobno obuhvatiti najveći opseg glave tako da se ne stvore udubljenja ili izbočenja ili da se kapa izobliči. Kapa se ne smije deformirati ili na neki drugi način oblikovati kako bi joj se promijenio propisani oblik. Ispod kape se ne smije vidjeti kosa na čelu, a grb OSRH treba se nalaziti u okomitoj osi iznad nosa.

³⁶ Pravilnik o vojnim odorama, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/> (07.01.2023.)

³⁷ Pravilnik o vojnim odorama, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/> (07.01.2023.)

Slika 12. Kapa

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.2. Beretka

Beretka se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela, 2 cm iznad obrva i prati crtu najvećega opsega glave. Grb ili znak nalazi se na mjestu predviđenom za postavljanje (lijevo ili desno, ovisno o vrsti beretke). Beretka se preklapa prema lijevom ili desnom uhu, ovisno o vrsti beretke. Preklop smije dosezati do ušne školjke, ali ne smije prelaziti polovicu ušne školjke.³⁸

Slika 13. Beretka

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.3. Šešir

Šešir se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela i prati crtu najvećega opsega glave. Ispod šešira se ne smije vidjeti kosa na čelu, a grb OSRH treba se nalaziti u okomitoj osi iznad nosa. Treba obuhvatiti najveći opseg glave bez da se izobličiti. Uzica se nosi ispod brade, iza vrata

³⁸ Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021.

ili ispod šešira, a ne smije se nositi preko vrha šešira. Šešir se ne smije zavrtati, oblikovati ili nositi s podignutim obodom.

Slika 14. Šešir

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.4. Vunena kapa

Vunena kapa nosi se čvrsto navučena na glavu tako da rub kape prekriva uši, ali ne smije prekrivati obrve, a grb OSRH treba se nalaziti na sredini čela. Nosi se samo prilikom obavljanja službenih zadaća i nije dozvoljeno nositi ju za vrijeme dolaska i odlaska s posla.

Slika 15. Vunena kapa

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.5. Potkapa

Nosi se samo prilikom obavljanja službenih zadaća i nije ju dopušteno nositi za vrijeme dolaska na posao i odlaska s posla. Potkapa nije dozvoljeno nositi bez kape ili borbene kacige.

Slika 16. Potkapa

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.6. Košulja

Košulja se nosi izvan hlača sa svim propisanim vojnim oznakama. Ispod košulje se nosi majica kratkih rukava. Nadležni zapovjednici odobravaju nošenje košulje unutar hlača kada se nosi taktički borbeni prsluk ili opasač te u drugim okolnostima kada nošenje košulje izvan hlača nije praktično. Donji rub košulje ne smije prelaziti preko poklopca džepova na nogavicama hlača. Svi džepovi na košulji uvijek moraju biti zatvoreni. Ovratnik košulje nosi se spušten, a košulja zakopčana tako da je prednji rub ovratnika vodoravan i poravnat uz košulju. Nadležni zapovjednici odobravaju nošenje podignutog ovratnika kada se nosi borbeni prsluk i u drugim situacijama kada nošenje spuštenog ovratnika nije praktično. Dopusšteno je ovratnik nositi podignut kada je izrazito hladno i tada mora biti zakopčan.

Slika 17. Košulja

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.7. Jakna

Jakna se nosi kao vanjski dio odore sa svim propisanim vojnim oznakama. Donji dio jakne nosi se uredno zakopčan i stegnut vezicom jakne tako da krajevi vezice nisu vidljivi. Donji rub jakne ne smije prelaziti preko poklopca džepova na nogavicama hlača. Svi džepovi na jakni moraju biti zatvoreni. Ovratnik jakne nosi se spušten, a jakna zakopčana tako da je prednji rub ovratnika vodoravan i poravnat uz jaknu. Nadležni zapovjednici odobravaju nošenje podignutog ovratnika kada se nosi taktički borbeni prsluk i u drugim situacijama kada nošenje spuštenog ovratnika nije praktično. Dopušteno je ovratnik nositi podignut kada je izrazito hladno i tada mora biti zakopčan.

Slika 18. Jakna

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.8. Hlače

Hlače se nose s remenom i potpuno zakopčane, s nogavicama prevučenicima preko sara čizama. Nogavice moraju biti dovoljno dugačke da prekriju sara čizme. Moraju biti dovoljno udobne da omogućuju spuštanje u čučanj, a da pri tome ne spadnu sa sare čizama. Svi džepovi i otvori na hlačama uvijek moraju biti zatvoreni. Džepovi na hlačama ne smiju biti napunjeni krupnim stvarima niti upadljivo napunjeni.

Slika 19. Hlače

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.9. Vojničke čizme

Uz prikrivnu odoru nose se vojničke čizme crne boje. Vezice na čizmama vežu se dijagonalno, a krajevi vezica ne smiju biti vidljivi. Tijekom provedbe aktivnosti u terenskim uvjetima dopušteno je nošenje čizama drugih boja što odobrava nadležni zapovjednik.

5.1.2.10. Vesta

Vesta se nosi ispod košulje ili jakne te ovisno o zadaći, meteorološkim uvjetima i temperaturi. Ovratnik veste nosi se preko ovratnika košulje, a za izrazito hladnog vremena dopušteno je nositi ga podignutog te tada mora biti zakopčan.

Slika 20. Vojnička vesta

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.11. Majica kratkih rukava

Nosi se ispod košulje i uvijek mora biti uvučena u hlače. Pripadnici Hrvatske kopnene vojske i Hrvatskog ratnog zrakoplovstva nose majice kratkih rukava maslinasto-zelene boje, a pripadnici Hrvatske ratne mornarice nose majice kratkih rukava tamno plave boje.³⁹

Slika 21. Majica kratkih rukava

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.12. Remen za hlače

Remen za hlače kopča se s pomoću vrpce na čičak. Remen za hlače mora biti provučen kroz sve ušice na hlačama i pravilno zakopčan

Slika 22. Remen za hlače

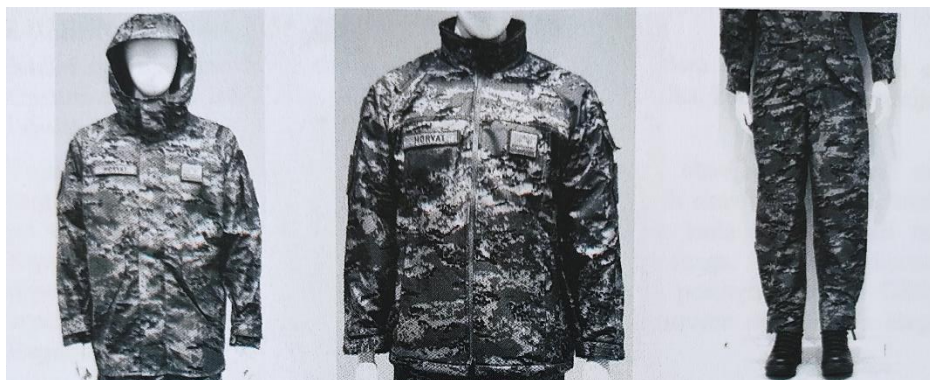
Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

³⁹ Iznimno, pripadnicima Zapovjedništva specijalnih snaga i Pukovnije Vojne policije dozvoljeno je nositi majice neke druge boje sukladno zapovijedi nadležnog zapovjednika, osim na svečanostima.

5.1.2.13. Odijelo za ekstremne klimatske uvjete

Nosi se samo za vrijeme loših i ekstremnih klimatskih uvjeta kao vanjski dio odore te s propisanim znakovljem. Odijelo za ekstremne klimatske uvjete čini nadjakna, jakna i nadhlače. Svaki dio odijela za ekstremne klimatske uvjete dozvoljeno je nositi zasebno.

Slika 23. Odijelo za ekstremne klimatske uvjete

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.14. Opasač

Opasač se nosi po potrebi uz dijelove opreme koji zahtijevaju njegovu uporabu.⁴⁰ Način i uvjete nošenja opasača propisuju nadležni zapovjednici ovisno o zadaći, načinu korištenja i vrsti opreme koja se na njemu nosi.

Slika 24. Opasač

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

⁴⁰ Samokres, uređaj veze, lisice, nož itd.

5.1.2.15. Odjeća u funkciji prikrivne odore

Kombinezon ili dvodijelno odijelo nosi se kao vanjski dio odore za vrijeme obuke ili neposrednog izvršenja zadaća. Nošenje odjeće u funkciji prikrivne odore u drugim prilikama propisuju nadležni zapovjednici grana i pristožernih postrojbi OSRH. Uz kombinezon ili dvodijelno odijelo nose se čizme, namjenska funkcionalna obuća, kapa, beretka, jakna, pripadajuće oznake sukladno tehničkim karakteristikama kombinezona i dijelova prikrivne odore ovisno o zadaći. Ispod kombinezona ili dvodijelnog odijela nosi se majica u boji kombinezona. Na kombinezon ili dvodijelno odijelo dopušteno je nositi jaknu ili nadjaknu odijela za ekstremne uvjete.

Slika 25. Kombinezon

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.1.2.16. Kratke hlače, mornarska majica i cipele za posade brodova

Kratke hlače i mornarske majice za mornare, dočasnike i kadete na brodovima, uz cipele za posade brodova, dopušteno je nositi u ljetnom razdoblju pri obavljanju neborbenih zadaća. Uvjete nošenja kratkih hlača, mornarske majice i cipela za posade brodova propisuje zapovjednik Hrvatske ratne mornarice.

Slika 26. Kratke hlače, mornarska majica i cipele za posade brodova

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (07.01.2023.)

5.2. Službena odora

Službenu odoru zadužuju djelatni dočasnici, kadeti, vojni specijalisti te djelatni časnici tijekom obavljanja službe, a kada ne nose prikrivnu odoru. Također, mogu je nositi i ugovorni pričuvnici ukoliko im ugovor sklopljen s Ministarstvom obrane Republike Hrvatske tako nalaže. Vojnicima i mornarima dopušteno je nositi službenu odoru u obavljanju posebnih zadaća osiguranja i protokolarnih zadaća u kojima imaju na uporabi i rukuju s oružjem, pri obavljanju počasno-ceremonijalnih radnji te u obredima kada odaju počast zastavi Republike Hrvatske i ratnim zastavama postrojbi Oružanih snaga. Vojnici i mornari mogu nositi službenu odoru ukoliko su dio svečanog postroja postrojbi Oružanih snaga Republike Hrvatske ili svečanih postrojavanja prilikom obilježavanja obljetnice postrojbe ili državnih blagdana RH.⁴¹

Službene odore, ovisno o prigodama, uvjetima nošenja te zapovijedima dijele se na:

- a) Službene odore tipa A
- b) Službene odore tipa B
- c) Službene odore tipa C.

⁴¹ Pravilnih o vojnim odorama

5.2.1. Službena odora tipa A

Službena odora tipa A namijenjena je za nošenje na službenim sastancima, protokolarnim i ceremonijalnim sastancima, službenim razgovorima, u vojnostegovnom postupku na Vojnostegovnom sudu⁴² te ostalim prigodama prema zapovijedi nadležnog zapovjednika ili u skladu s vojnim protokolom.

Slika 27. Službena odora HKoV tip A

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

⁴² Vojnostegovni sud je ustrojstvena jedinica Ministarstva razine službe, koja samostalno i neovisno odlučuje o stegovnoj odgovornosti i materijalnoj odgovornosti vojnih osoba.

Slika 28. Službena odora HRZ tip A

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Slika 29. Službena odora HRM tip A

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Službena odora tipa A sastoji se od propisanih dijelova:

- [1] Kapa
- [2] Šešir
- [3] Kratki kaput
- [4] Košulja dugih rukava
- [5] Kravata ili mašna- kravata
- [6] Hlače
- [7] Suknja
- [8] Cipele
- [9] Odlikovanja i vojne medalje, vojne oznake i značke
- [10] Zimska jakna koja se nosi ovisno o vremenskim uvjetima.

5.2.2. Službena odora tipa B

Službena odora tipa B nosi se u prigodama prema zapovijedi nadležnog zapovjednika ili u skladu s vojnim protokolom.

Dijelovi službene odore tipa B podrazumijevaju:

1. Beretku ili kapu lađicu
2. Košulju kratkih rukava ili košulju dugih rukava
3. Kravatu
4. Hlače
5. Cipele
6. Vojne značke
7. Kratka jakna ili zimska jakna koje se nose ovisno o vremenskim uvjetima.

Slika 30. Službena odora HKoV tip B

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Slika 31. Službena odora HRZ tip B

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Slika 32. Službena odora HRM tip B

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

5.2.3. Službena odora tipa C

Službenu odoru tipa C čine osnovni i dopunski dijelovi službene odore koje je dopušteno po osobnom izboru kombinirati ovisno o vremenskim prilikama i aktivnostima te ih nositi na točno propisani način. Dozvoljeno ih je nositi u svim prigodama u kojima nije propisano, zapovjeđeno ili protokolom određeno nošenje službene odore tipa A i tipa B. Stoga dijelovi službene odore tipa C su: kapa, šešir, kapa lađica ili beretka, košulja kratkih rukava ili dugih rukava, vesta, kratki kaput, kratka jakna i ostali osnovni i dopunski dijelovi službenih odora tipa A i B.

5.2.3.1. Kapa

Kapa se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela i prati crtu najvećeg opsega glave. Ispod kape se ne smije vidjeti kosa na čelu, a oznaka na kapi mora se nalaziti okomito iznad nosa. Prilikom skidanja kape s glave, kapa se okomito naslanja iznad lijevog kuka, oznakom prema naprijed, otvorom prema tijelu i pridržava se lijevom rukom.

5.2.3.2. Šešir

Šešir se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela i prati crtu najvećeg opsega glave. Ispod šešira se ne smije vidjeti kosa na čelu, a oznaka na šeširu mora se nalaziti okomito iznad

nosa. Prilikom skidanja šešira s glave, šešir se kao i kapa, okomito naslanja iznad lijevog kuka, oznakom prema naprijed, otvorom prema tijelu i pridržava se lijevom rukom.

5.2.3.3. Kapa lađica

Kapa lađica se nosi tako da obrub ide vodoravno preko čela i prati crtu najvećeg opsega glave. Ispod kape lađice se ne smije vidjeti kosa na čelu, a oznaka na kapi treba se nalaziti iznad desnog oka. Kapa lađica je dio službene odore HRZ tipa B i C. Kada se skida s glave, presavija se i stavlja ispod naramenice s oznakom prema gore.

Slika 33. Kapa lađica

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

5.2.3.4. Kratki kaput

Kratki kaput se nosi uvijek zakopčan i zategnut sa zakopčanim preklopima na džepovima. Na kratkom kaputu se nose male oznake odlikovanja i medalja te sve propisane vojne oznake i značke. Ispod kratkog kaputa nose se košulja dugih rukava.

5.2.3.5. Košulja dugih rukava

Košulja dugih rukava nosi se potpuno zakopčana, uvučena u hlače i suknju, obavezno s kravatom. Kravata se nosi uredno svezana i zategnuta tako da seže do iznad kopče remena. Ako se na kravatu stavlja igla ona se ne smije vidjeti ispod zakopčanog kratkog kaputa ili veste. Na košulji dugih rukava nose se oznake čina i zastave Republike Hrvatske. Ispod košulje dugih rukava nosi se bijela majica kratkih rukava ili potkošulja. Žensku košulju dugih rukava dozvoljeno je nositi izvan hlača ili suknje kada se nosi kao dio službene odore tipa C.

5.2.3.6. Košulja kratkih rukava

Nosi se potpuno zakopčana, uvučena u hlače ili suknju. Gornji gumb košulje je otkopčan i ovratnik je otvoren. Ispod košulje nosi se bijela majica kratkih rukava ili potkošulja. Na košulji kratkih rukava nose se oznake čina i zastava Republike Hrvatske. Ispod košulje kratkih rukava nosi se bijela majica kratkih rukava ili potkošulja. Žensku košulju kratkih rukava dopušteno je nositi izvan hlača ili suknje kada se nosi kao dio službene odore tipa C.

5.2.3.7. Hlače

Hlače se nose s remenom tako da je donji dio remen na kosti kuka, a prednji pregib hlača doseže vrh gornjeg dijela cipela. Tijekom priprema za postrojavanja i svečanosti nadležni zapovjednik određuje nošenje hlača ili suknje za žene.

5.2.3.8. Remen

Remen mora biti provučen kroz sve ušice na hlačama i uvijek mora biti zategnut, s kopčom remena u okomitoj osi tijela.

5.2.3.9. Suknja

Suknja se nosi tako da je donji rub suknje u visini koljena, ne kraća od 25 mm iznad, ni duža od 50 mm ispod pregiba na stražnjoj strani koljena. Tijekom priprema za postrojavanja i svečanosti nadležni zapovjednik određuje nošenje hlača ili suknje za žene.

5.2.3.10. Cipele

Uz službenu odoru nose se cipele crne boje. Vezice na cipelama vežu se u mašnu. Pripadnici HKoV uz cipele nose čarape smeđe boje, pripadnici HRZ uz cipele nose čarape plave boje, a pripadnici HRM uz cipele nose čarape tamno plave boje. Neovisno o grani Oružanih snaga Republike Hrvatske, žene nose čarape boje kože na cipele. Nije dozvoljeno nošenje cipela koje nisu iz osnovnog ili dopunskog kompleta vojne odore, kao što su civilne cipele kroja, uzorka ili boja drugačijih od navedenog.

5.2.3.11. Kratka jakna

Kratka jakna nose se preko košulje dugih rukava s kravatom i/ili veste. Na kratkoj jakni nose se oznake čina.

5.2.3.12. Zimska jakna

Zimska jakna s kapuljačom nosi se preko kratkog kaputa i veste, a zajedno s uloškom nosi se preko košulje. Uložak zimske jakne dopušteno je nositi samostalno kao vanjski dio službene odore. Jakna i uložak nose se zakopčani. Na zimskoj jakni nose se oznake čina. Na ulošku zimske jakne nose se oznake čina kada se nosi kao vanjski dio odore.

5.2.3.13. Vesta

Vesta se nosi kao unutarnji ili vanjski dio službene odore. Ispod veste obvezno se nosi košulja dugih rukava s kravatom. Na vesti se nose oznake čina i zastave Republike Hrvatske.

5.2.3.14. Kišna kabanica

Kišna kabanica nosi se kada to zahtijevaju vremenski uvjeti. Kišnu kabanicu dopušteno je nositi na sve unutarnje ili vanjske dijelove službene odore (košulju, vestu, kaput ili jaknu). Na kišnoj kabanici ne nose se vojne oznake.

5.2.3.15. Remen s uprtačem

Remen s uprtačem se nosi preko kratkog kaputa prilikom obavljanja zadaća s oružjem te prilikom vježbovničkih radnji i obreda. Remen se nosi pritegnut na način da je kopča u osi tijela između predzadnjeg i zadnjeg gumba kratkog kaputa. Uprtač prelazi s lijevog boka na desno rame, ispod naramenice te na desnu stranu leđa. Na remenu se nose futrole crne boje.

Na službenoj odori obvezno se nose:

- Oznake čina,
- Pločica s prezimenom,
- Povijesne oznake HV ili HRM,
- Zastava Republike Hrvatske.

Na službenoj odori dopušteno je nositi i vojne oznake i značke:

- Značke roda, službe, struke ili kadeta,
- Značku najviše završene razine vojne izobrazbe,
- Oznaku dužnosti,
- Značku inspektora obrane, ovlaštene osobe Obalne straže Republike Hrvatske i Vojne policije,
- Znake vojnih zvanja i vještina,
- Značku najspremnijeg pripadnika OSRH.

5.3. Svečana odora

Svečanu odoru nose djelatni dočasnici, vojni specijalisti, kadeti i djelatni časnici u svečanim prigodama i u drugim prigodama u skladu sa zapovijedima i vojnim protokolom. Mornari nose svečanu odoru za mornare. Svečane odore se izrađuje u jedinstvenoj ljetno-zimskoj inačici posebno za žene i muškarce. Jedino se svečana odora HRM izrađuje u ljetnoj (bijeloj) i zimskoj (modroj) inačici.

Svečana odora sastoji se od osnovnih i dopunskih dijelova. Osnovni dijelovi podrazumijevaju:

- Svečanu kapu ili svečani šešir
- Bijelu košulju
- Svečane hlače ili svečanu suknju
- Svečani kratki kaput
- Kravatu za svečanu odoru
- Zimsku svečanu jaknu
- Remen
- Cipele
- Bijele rukavice
- Odlikovanja i vojne medalje, vojne oznake i značke.

Dopunski dijelovi bijele svečane odore HRM su:

- Bijele cipele,
- Bijeli remen.

5.3.1. Svečane odore HKoV

Svečana odora za generale i više časnike HKoV je tamnosiva. Svečana odora za dočasnike, vojne specijaliste i niže časnike HKoV je službena odora HKoV tipa A s bijelom košuljom.

Slika 34. Svečana odora HKoV

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

5.3.2. Svečane odore HRZ

Svečana odora za generale i više časnike HRZ je tamnosiva, a za dočasnike, vojne specijaliste, kadete i niže časnike HRZ je službena odora HRZ tipa A s bijelom košuljom.

Slika 35. Svečana odora HRZ

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

5.3.3. Svečane odore HRM

Ljetna svečana odora HRM za djelatne dočasnike, vojne specijaliste, djelatne časnike i admirale je bijela.

Slika 36. Svečana odora HRM

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Slika 37. Ljetna svečana odora za mornare

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

Zimska svečana odora HRM za djelatne dočasnike, vojne specijaliste, djelatne časnike i admirale je službena odora HRM tipa A. Ljetna svečana odora za mornare obuhvaća: kapu bijele boje, bijelu bluzu, hlače tamnomodre, bijelu majicu i cipele crne boje. Zimska svečana odora za mornare obuhvaća: kapu bijele boje, bijelu bluzu, hlače tamnomodre, bijelu majicu i cipele crne boje.

Slika 38. Zimska svečana odora za mornare

Izvor: Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, kolovoz 2021. (09.01.2023.)

6. ZAKLJUČAK

Vojna odora je vanjsko obilježje pripadnosti Oružanim snagama, ima zaštitnu funkciju pri obavljanju vojnih zadaća i jedan je od elemenata vojne stege. Bitna obilježja vojnih odora su, kako u povijesno vrijeme, tako i danas, raspoznavanje i podizanje morala te njezina psihološka upotreba. Tijekom povijesti odore su prikazivale odraz vremena u kojem su nastale, a značajke poput praktičnosti, jednostavnosti i neuočljivosti, nisu uzimate u obzir.

Vojne odore koje su bile zastupljene na prostoru današnje Republike Hrvatske također su mijenjale svoj izgled i dizajn. Posebno zanimljiv detalj bila je široka vratna marama, kravata, koju su nosili hrvatski vojnici za vrijeme Luja XIV. u 17. stoljeću.

Nastanak današnje Republike Hrvatske obilježilo je teško ratno stanje. U tom vremenskom razdoblju, hrvatski branitelji i dragovoljci, nisu posjedovali vojne odore jednolikog izgleda već su često koristili kombinacije civilnih i vojnih odora, a kako bi se razlikovali od neprijateljske vojske zamjenjivani su gumbi, ušivane su oznake i grb Republike Hrvatske na rukavima košulja i jakni. Nakon ustrojavanja Zbora narodne garde 1991. godine, vojna odora hrvatskih vojnika poprima jednoliki izgled te nastaju razni propisi koji uređuju korištenje vojnih odora.

Suvremene vojne odore od 2009. godine nabavljaju se u digitalnom tisku, drugačijih tehničkih i vizualnih značajki. Jedinствене su u svijetu po digitalnoj maskirnoj shemi koja ima oblik hrvatskih granica. Odore izrađuje četrnaest tvrtki iz Republike Hrvatske koje primjenjuju sustav upravljanja kvalitetom i okolišem. U njihovom poslovanju integrirane su norme ISO 9001, ISO 14001 te vojna NATO norma STANAG 4107.

Uvjeti i načini nošenja vojnih odora točno su propisani Pravilnikom o vojnim odorama. Suvremene odore koje nose djelatne vojne osobe u Oružanim snagama RH dijele se na prikrivnu odore, službene odore tipa A, B i C te svečane odore svih grana Oružanih snaga RH.

7. LITERATURA

7.1. STRUČNE KNJIGE

1. Dukovski D., Dukovski V.: Vojna povijest od Napoleona do suvremenih vojnih sustava, Nova Istra, Pula, 2014.
2. Katalozi i monografije 6, Zbirka oružja Domovinskog rata i zbirka odora i vojne opreme Domovinskog rata, Gradski muzej Karlovac, 2010.
3. Lazibat T.: Poznavanje robe i upravljanje kvalitetom, Sinergija- nakladništvo d.o.o., Zagreb, 2005.
4. Lazibat T.: Upravljanje kvalitetom, Znanstvena Knjiga, Zagreb, 2009.
5. Republika Hrvatska Ministarstvo obrane Glavni stožer, Uputa o nošenju vojnih odora, Zagreb, 2021.
6. Rodik P.: Društvena uloga i identitet Oružanih snaga RH, Analiza diskursa o OS RH 1991.- 2008., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2015.
7. Republika Hrvatska Ministarstvo obrane Uprava za opskrbu, Vojne odore Oružanih snaga Republike Hrvatske, Zagreb, 1996.

7.2. ČLANCI IZ ČASOPISA

1. Sabolić M.; Odore i znakovlje Oružanih snaga Republike Hrvatske od 1992. do 1993., preuzeto sa <https://vojnepovijest.vecernji.hr/> (06.01.2023.)
2. Ogorec M.; Povijest vojnih odora: Francuska avangarda, preuzeto sa <https://hrvatski-vojniki.hr/povijest-vojnih-odora> (10.01.2023.)
3. Crvtila Flek Ž., Dobranić V., Filipović I., Kozačinski L., Mioković B., Njari B., Pinter N., Zdolac N.; Integrirani sustav upravljanja, preuzeto sa <https://hrcak.srce.hr/> (20.01.2023.)
4. Ogorec M.; Burski rat donio nove vojne odore, preuzeto sa <https://www.vecernji.hr/> (06.01.2023.)

7.3. INTERNETSKE STRANICE

1. Narodne novine, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/> (26.12.2022.)
2. Proleksis, <https://proleksis.lzmk.hr/35234/> (26.12.2022.)
3. Enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/>
4. Izzi, <https://hr.izzi.digital> (26.12.2022.)
5. Zlatna Slavonija, Turistička zajednica Požeško-slavonske županije, <https://visitslavonia.hr/zanimljivosti/barun-franjo-trenk/> (13.01.2023.)
6. Portal hrvatske tehničke baštine <https://tehnika.lzmk.hr/vojna-odora/> (13.01.2023.)
7. Narodne novine, <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991> (10.01.2023.)
8. Kroko, <https://hr.krokotactical.com/quality-policy> (10.01.2023.)
9. Americanshop, <https://americanshop.hr/hr/> (06.01.2023.)
10. Vijesti, <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/morh> (06.01.2023.)

8. PRILOZI

8.1. POPIS SLIKA

Slika 1.	Križari	2
Slika 2.	Prikrivna odora	23
Slika 3.	Oznaka zastave Republike Hrvatske na prikrivnoj odori	23
Slika 4.	Oznaka Oružanih snaga	24
Slika 5.	Oznaka čina na prikrivnoj odori	24
Slika 6.	Vrpca s prezimenom	25
Slika 7.	Oznaka ustrojstvene jedinice	25
Slika 8.	Oznaka najviše završene razine vojne izobrazbe.....	26
Slika 9.	Oznake vojnih zvanja i vještina.....	26
Slika 10.	Nošenje umanjena na prikrivnim odorama	27
Slika 11.	Oznake provoditelja zdravstvene zaštite.....	27
Slika 12.	Kapa	29
Slika 13.	Beretka	29
Slika 14.	Šešir.....	30
Slika 15.	Vunena kapa.....	30
Slika 16.	Potkapa.....	31
Slika 17.	Košulja	31
Slika 18.	Jakna	32
Slika 19.	Hlače	33
Slika 20.	Vojnička vesta.....	33
Slika 21.	Majica kratkih rukava	34
Slika 22.	Remen za hlače	34
Slika 23.	Odjelo za ekstremne klimatske uvjete	35
Slika 24.	Opasač.....	35
Slika 25.	Kombinezon	36
Slika 26.	Kratke hlače, mornarska majica i cipele za posade brodova	37
Slika 27.	Službena odora HKoV tip A	38

Slika 28.	Službena odora HRZ tip A.....	39
Slika 29.	Službena odora HRM tip A.....	39
Slika 30.	Službena odora HKoV tip B	41
Slika 31.	Službena odora HRZ tip B.....	41
Slika 32.	Službena odora HRM tip B.....	42
Slika 33.	Kapa lađica.....	43
Slika 34.	Svečana odora HKoV	47
Slika 35.	Svečana odora HRZ	48
Slika 36.	Svečana odora HRM	48
Slika 37.	Ljetna svečana odora za mornare.....	49
Slika 38.	Zimska svečana odora za mornare	49

8.2. POPIS SHEMA

Shema 1.	NATO dokumenti upravljanja kvalitetom	20
----------	---	----